

Ponarski, Zenowiusz

O masonerii na Litwie słów kilka

Ars Regia 4 - 5/1 - 2 (9 - 10), 179-181

1995 - 1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MASONICA W POLSCE I NA ŚWIECIE

Zenowiusz Ponarski (Toronto)

O MASONERII NA LITWIE SŁÓW KILKA

Jan Sawicki w oparciu o dzienniki Michała Romera przekazuje pewne szczegóły o masonerii wileńskiej lat 1910–14. Podaje, że należeli do niej przedstawiciele pięciu wileńskich narodowości (Polacy, Żydzi, Rosjanie, Białorusini, Litwini). Wymienia jednak tylko nazwiska Polaków: Michała Romera, Witolda Abramowicza, Bronisława Krzyżanowskiego, Zygmunta Nagrodzkiego, Jana Boguszewskiego, Jana Piłsudskiego, Stanisława Budnego, Ludwika Czarkowskiego, Kazimierza Ostachiewicza, Edwarda Sokołowskiego, Władysława Osmołowskiego, Aleksandra Zasztowta¹.

Z loży „Jedność” założonej w 1910 r. latem 1911 r. wydzieliły się loża „Litwa”, na której czele stanął Michał Romer, a w październiku 1914 r. loża „Białoruś”². Masoneria wileńska początkowo znajdowała się pod wpływem rosyjskiej masonerii „kadeckiej” wobec czego Witold Abramowicz w maju 1913 r. utworzył lożę polską, niezależną od Wielkiego Wschodu Narodów Rosji³.

Dobrze poinformowany o sprawach na Litwie przed i po I wojnie światowej, prof. Mikołaj Birżyszka, w szkicu poświęconym Michałowi Romerowi napisał, że na czele loży wileńskiej, związanej z lożami rosyjskimi znajdował się lekarz wileński, Żyd, Romm. Zbliżony do kadetów rosyjskich. W tej loży, oprócz Romera byli adwokaci Witold Abramowicz i Jan Piłsudski. Z Białorusinów wymienia Jana Łuckiewiczza, twórcę muzeum białoruskiego w Wilnie i Dominika Siemaszkę, ministra d/s białoruskich w l. 1920–22 w rządzie Litwy, z Litwinów: adwokata Mykołasa Słieżewicziusa, późniejszego premiera Litwy, Donata Malinauskasa i prof. Wincasa Czapińskiego, min. oświaty Litwy, zwalczanego przez nacjonalistów litewskich są przychyłość wobec litewskich Polaków⁴.

Po wojnie – pisze Birżyszka – wileńscy masoni Polacy związali się z warszawskimi lożami, zaś loża „Lietuwa” (Litwa) uśpiona w Wilnie odżyła w Kownie pod młotkiem Michała Romera.

Ponieważ Birżyszka nie podaje imienia lekarza Romma, na podstawie informatora o gubernii wileńskiej za rok 1908 ustaliłem, że w Wilnie wówczas mieszkał przy ul. Zawalnej 22 lekarz bakteriolog, Al[eksandr]

Matw[iejewicz] Gawr[ryłowicz] Romm⁵. Informator za r. 1909 wymienia jeszcze dwóch lekarzy o podobnym nazwisku: Giorg[ija] Daw[ydowicza], chirurga, zamieszkałego przy ul. Wileńskiej 11 i Gri[gorija] Jakow[lewicza], lekarza ze specjalizacją oczy, uszy i garło, mieszkającego przy ulicy Wileńskiej 22. Informatory za lata 1910–1915 podają nazwiska wszystkich trzech wymienionych Rommów. Niewiadomo który z nich stanął na czele loży wileńskiej?

Wolnomularstwem litewskim XIX w. interesował się Wiktor Birzyszka (brat Mikołasa). Własnoręcznie sporządził wykaz obrazów łóż masonskich Wilna (Gorliwego Litwina, Dobrego Pasterza, Szkoły Sokratesa i Orła Słowiańskiego, Nieświerza – Szczęśliwe Oswobodzenie, Mińska – Pochodni Północy, Nowogródka – Węzła Jedności, Grodna – Przyjaciela Ludzkości, Rosiecin – Poleomona i Słucka – Władysława Jagiełły⁶.

W tym miejscu sprostować należy podaną przez S. Małachowskiego-Łempickiego datę powstania loży „Orzeł Słowiański”, założona według niego w lipcu 1819 r.⁷ Jak wynika z obrazu tej loży za rok 5820, została ona założona dnia 21 marca 1819 roku⁸.

Pewne informacje o wolnomularzach litewskich podaje Z. Tołuszys, aktywny uczestnik życia społecznego Litwy niepodległej, w sporządzonej informacji pt. „Litewscy masoni”. Pisze w niej, że historyk, działacz socjaldemokratyczny przed I wojną światową, dr Stasys Matułajtis, w 1908–1909 r. wstąpił do loży w Wilnie. Byli w niej także Jonas Wilejszys i Andrius Bulotas, członek III Dumy Państwowej. Matułajtis po sprzeczce z Bulotą wystąpił z loży, uczestnicząc tylko w jednym zebraniu lożowym. Matułajtis podawał, że do loży należeli podobno historyk A. Janulaitis (1878–1946) i przywódca litewskiej socjaldemokracji A. Kairis.

Tołuszys powtarza relację Feliksa Bugajliszkisa (1883–1965), prawnika i założyciela muzeum „Auszry” w Szawlach, że tuż przed I wojną światową przybył do Szawel Michał Romer. Zwołał on zebranie, w którym oprócz niego uczestniczyli adwokaci Kazys Wenclauskas, Łukauskas, Walinskas, inż. Bielskis i inni. Na zebraniu tym przedstawił sprawę masonerii. „Romer proponował utworzenie loży masonskiej. Niebawem wybuchła wojna która przeszkodziła powstaniu loży w Szawlach”⁹.

O tym, że Matułajtis już wcześniej interesował się wolnomularstwem świadczy okoliczność, że w 1906 r. w Wilnie wydał broszurę pt. „Socjalistai ir masonai” (Socjaliści i masoni). Nie znajduje się ona w bibliotece Akademii Nauk Litwy ani też w Bibliotece Narodowej Litwy. Jest ona natomiast pod pozycją 20 w spisie książek wywiezionych 20 października 1939 r. z Biblioteki Podręcznej Działu Masonerii Biblioteki Wróblewskich.

Przedstawione fragmentaryczne informacje z nowymi nazwiskami i faktami poszerzają nieco naszą skąpą wiedzę w tym przedmiocie.

Przypisy

1. J. Sawicki, *Przegląd Wileński w latach 1911-1915*, część I, „Zapiski Historyczne poświęcone historii Pomorza i krajów bałtyckich”, t. LIX, 1994, z. 4, s. 41-56, tw: s. 43.
2. J. Sawicki, op.cit., s. 43.
3. J. Sawicki, op.cit., s. 49; J. Jurkiewicz, *Rozwój polskiej myśli politycznej na Litwie i Białorusi...* Poznań 1983, s. 49.
4. M. Birzyszka, *Prof. Mykolas Romeris (1881-1945)*, w: *Tremties metai*, Tubingene 1947, s. 543.
5. *Pamjatnaja kniżka Wilenskoj guberni*, Wilno 1908, cz. II, s. 88; „Wilenskiy kalendar”, 1906, s. 154 wymienia lekarzy: G.D. Romm, G.J. Romm.
6. Biblioteka Akademii Nauk Litwy (BANL), F. 163-1154 (materiały W. Birzyszki). Spis sporządzony przez Birzyszkę obejmuje obrazy łóż: Szkoła Sokratesa, *Peleomen*, Gorliwy Litwin, Doskonała Jedność, Przyjaciel Ludzkości, Złoty Pierścień (Białystok), Zum Guten Hirten. Z adnotacji jego wynika, że wszystkie obrazy, z wyjątkiem łoży białostockiej: „jak wynika ze szryftu i ogólnego wyglądu drukowane były w drukarni J. Zawadzkiego”.
7. S. Małachowski-Łempicki, *Wykaz polskich łóż wolnomularskich*, Kraków 1929, s. 149.
8. BANL, sygn. 516403, „Słowianski Oriol w Wilnie”, 5820.
9. BANL, F-29, 1232, s. 6,7 (materiały rękopisów literackich).